

דַּרְשֵׁנִי קַרְבֶּתְךָ

על פי שיעורו של הרב איתן כהן שליט"א • בית הכנסת פרי מגדים, צפת • השיעור נמסר במבוצ"ש פרשת וזאת, תשפ"ה

יש תכנית! האם היא שלי או שלך?!

"וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם". כותב הילקוט שמעוני, אני קורא לכם את הלשון: אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה "חבל על דאבדו ולא משתכחין". הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי, ולא הרירו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך.

אמרת לי אברהם "קום התהלך בארץ לארכה ולרובה כי לך אתננח", ובקש מקום לקבור את שרה ולא מצא, עד שקנה בארבע מאות שקל, ולא הררה על מדותי. אמרתי לי יצחק "גור בארץ הזאת", בקש מים לשתות ולא הניחו לו עד שעשה מריבה, ויירבו רועי גרר וכו', ולא הררה על מדותי. אמרתי לי יעקב "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננח", בקש מקום לנטע אהלו ולא מצא, עד שקנה במאה קשיטה, ולא הררה על מדותי. ולא אמרו לי מה שמך. ואתה על ההתחלה אמרת לי מה שמך, ועשיתי אתה אתה אומר לי "הוצל לא הצלת" חבל על דאבדו ולא משתכחין. ככה הוא אמר לו. מה אמר לו אלקים בסוף? "עתה תראה את אשר אעשה לפרעה". עתה [עכשיו] תראה, ואין אתה רואה במלחמת שלושים ואחד מלכים. באותו זמן הקדוש ברוך הוא כבר אמר למשה רבנו: "אתה כבר לא נכנס לארץ". ברעיים האלו, שאתה הרחת על מדותי - כבר נגזרה הגזרה שמושה רבנו לא יכנס לארץ.

מה היה ההבדל בין משה רבנו לבין האבות הקדושים? לאבות הקדושים לא היה שום תכניות. מה שאלקים אומר - זה מה שאני עושה. תשמע, אבל אלקים אמר שזה המקום שלי פה, בסדר. למחר אני צריך משהו לעשות? זה לא קשור. לי אין תכניות. אני עושה רק מה שהשם מתכנן, לפי מה שאני רואה שמוליק אותי המקום - ככה אני עושה. לי אין שום תכניות, מה לעשות, איך לעשות. שום דבר.

משה רבנו לא היה ככה. כשאלקים אמר לו "בא, אני רוצה לשלח אותך לפרעה, תוציא את עם ישראל ממצרים", אז למשה רבנו יש תכניות. מה התכניות? אם אני מגיע צריך שמיד עם ישראל יצאו. בסוף אני רואה לא רק שלא יצאו, נהיה יותר עוד יותר רע. אז איפה התכנית של השם?

זה ההבדל בין אבותינו הקדושים לבין משה רבנו. לאבותינו לא היה שום תכניות בחיים. היה רק איך אני יכול לעשות את רצון השם בלבד. ולא משנה אם השם אמר לי שאני גיור בארץ אז הארץ הזאת תהיה שלי - זה לא מעניין אותי בכלל. אני חי רק בהשגחה של השם. שום דבר אחר, אני אין לי שום תכניות.

בת 83 מתפללת בעמוקה שתזכה להתחתן

ספר הרב אברהם מרדכי מלאך שליט"א, איזה ספור נפלא, אני אומר לכם מתוך מדבש: היו שתי בנות שלמדו את המקצוע 'עובדת סוציאלית'. הן היו צריכות לעשות סטאז, עושים את זה בבתי זקנים, או בתי אבות.

הם הגיעו לשם, והם ספרו שבבתי אבות, הזקנים מחלקים לשלושה חלקים: יש זקנים שלא עושים כלום - 'מתים' כאלו, מיאשים. יש זקנים איזה תוססים, חיים, שמחים. ויש ממצעים - אתה יודע, קצו נחמד כזה, ממצע.

הגננו לשם, נכנסנו, צריכים להגיש את העבודה בפני כל הזקנים. היתה שם איזו אחת, עשתה לנו בית ספר, היא בת שמונים ושלוש, מה זה שמחה, מה זה תוססת, מקפידה את כל הזקנות, כל האנשים, עושה להם שם פעילויות. איך שהבנות הגיעו, אותה זקנה קבלה אותם בקצה סבר פנים יפות, הכניסה אותם לעניינים, היתה מה זה שמחה מאוד מאוד.

הם היו צריכים לעשות שם ארבעה שעורים. בשעור השלישי אמרו הבנות לאותה זקנה: "היום אנחנו נבוא רק לחצי שעה, ואנחנו הולכות".

"איפה אתם הולכות?"

"היום זה ההילולא של רבי יונתן בן עזיאל, אנחנו רוצים לנסע לעמוקה להתפלל, סגלה להתחתן".

"וואו, תקחו גם אותי, גם אני רוצה להתחתן!"

היא בת שמונים ושלוש, זה נקרא 'חתנת אין יאוש בעולם כלל'!

בקצור, אמרו לה: "אבל רק צעירים הולכים, את בת שמונים ושלוש".

"נו, אז מה? אני רוצה להתחתן! אני מבטיחה לכם - אני לא מפריעה לכם בנסיעה, לא בהלוך לא בחזור".

לא היתה בירה, ולקחו את הזקנה אתם לעמוקה.

הם הגיעו לעמוקה, "מה מתפללים?" שואלת אותם הזקנה הזאת.

"הנה יש פה פירקי תהלים, תתפללי, גם אנחנו מתפללים".

הזקנה התחילה לבכות: "אלקים, אני רוצה להתחתן!". סימו, חזרו בחזרה לקחו אותה לבית אבות וזהו.

עשו עוד שעור, שעור נחצי, שעתיים, סימו את העבודה שלהם, קבלו תעודה, והתחילו לעבד איפה שהו עובדות.

עברו מאז שנתים. יום אחד, אחת החברות התחתנה במקום קרוב לבתי אבות איפה שהם עבדו. אחת אומרת לשניה: "מזמן לא בקרנו פה. עכשיו אנחנו כבר בחתונה פה של חברה שלנו, בואי נקפץ לבתי אבות, נראה מה חדש".

הם מגיעים, הם מסתובבים - נורמלי, רגיל. זאת של השמונים ושלוש לא היתה שמה. שואלים את אחת האחיות: "איפה היא?"

אמרה להם: "היא הלכה". הם הבינו שהכונה מתה. "וואי, למה לא הודעתם לנו? היינו צריכים לבוא להלויחה!"

"איזו הלויחה? לא - היא התחתנה והיא עזבה את המקום".

"לא יכול להיותו! ... תביאי את הכתבת". לקחו את הכתבת, נסעו אליה*.

טוב, הם דופקים לה בדלת, היא פותחת את הדלת: "וואי איזה כיף לראות אתכם!", הכניסה אותם לתוך הבית.

"נו, מה אתכם?"

"אנחנו עוד עובדות. יש לנו שאלה לשאל אותך. באנו במיוחד לפה לשאל אותך".

"תגידי, אנחנו שלששנו התפללנו ברבי יונתן בן עזיאל, איך יתכן שהתפללה שלך התקבלה ושלנו לא התקבלה? הנה את התחתנת ואנחנו לא".

וואי, תשמעו, זה יסוד. זה בדיוק מה שאמרנו עכשיו. היא אמרה להם ככה: "אתם יש לכם תכניות. אתם מתפללים 'רבונו של עולם, אנחנו צריכים איזה פחור שיהיה 'רבי חיים נאה, גם שיהיה לו שכל של 'רבי חיים מבריסק', בסדר? שאחרי החתנה גם יהיה 'רבי חיים עוזר', גם שיהיה לו כסף, גם שהמשפחה תהיה משפחה טובה'. וגם... יש לכם המון תכניות. אלקים אומר 'יש לכם תכניות? תסתדרו עם זה אתם'".

לי אין תכניות. רבונו של עולם - רק תביא חתן. מי? לא משנה, אתה קובע".

על המקום הגיע חתן. איך הוא הגיע? היה איזה אחד תלמיד חכם גדול בגיל שמונים וחמש שהוא הרגיש שהוא נטל על המשפחה. המשפחה מכבדים אותו אבל הוא הרגיש שזה לא זה. הוא אמר לילדים: "עזבו, אני ברוך השם מתפקד, הכל יש לי. אני אלה לבית אבות, אני צריך רק שמישהו יתן לי לאלל, אני ברוך השם יושב לומד, הכל בסדר".

הוא הגיע לבית אבות, באמת לומד טוב מאוד, יש לו את הספרים שלו, הוא שקוע בלמוד. יום אחד בחדר אכל הגיעה אחות: "שלום, אפשר להציע לך שדוד?".

הוא אמר: "תראי, אני לא... לא חשבת על זה. לא יודע... תציעי".

"יש פה איזו זקנה בת שמונים ושלוש, מאוד תוססת, מאוד שמחה, אתה יכול לראות אותה, ותפגשו".

באמת נפגשו, 'ענבי הגפן בענבי הגפן, דבר נאה ומתקבל'. בבית אבות ראו שאנחנו פעילים, מסתדרים, אז שחררו אותנו. שכרנו בית ואנחנו עכשיו חיים ביחד.

"לכם יש תכניות!". אה, יש לך תכניות? אלקים אומר 'תשארו עם התכניות שלך'. לזקנה הזאת אין תכניות. מה שאתה מביא אלקים - זה מה שהכי טוב שיכול להיות.

זה אבותינו הקדושים. אבותינו הקדושים מעולם לא הרירו אחרי בורא עולם. למה? כי לאבותינו הקדושים אין תכניות. מה שאלקים עושה - זה הכל טוב. אין שום תכנית.

למשה רבנו היו תכניות. אם אלקים שולח אותי לגאל את עם ישראל, זאת אומרת שהם צריכים לצאת. צריך שיהיה טוב. פתאום אני רואה שנהיה רע - אז זו לא התכנית. אז פתאום משה רבנו מתרעם. אלקים אמר לו "לא תזכה להכנס לארץ". פלא פלאים!

כמה בן אדם צריך כל הזמן להחזיר לעצמו, לחזור ולחזק את הידיעה שיש אלקים, והוא מטפל בכל העניינים, והוא עושה לך את הטוב ביותר שיכול להיות.

להגדיל את הערך של הדברים

היה איזה ארגון בארצות הברית שהם רצו לעשות מחקר גדול מאוד. היה איזה כנר אחד שפשוטה מגיע למפע היו צריכים לשלם מאתיים דולר - שמונה מאות שקל, רק כדי להכנס לארוע של הכנר הזה. וגם אם אתה לא קונה בזמן, לשמיע זמן ההופעה כבר אין פרטיסים. באמת זה כנר מיוחד מאוד. גם אנשים שהיו מאוד מאוד קרים היו בוכים מתוך הנגינה שלו. באמת הוא היה מרגש את כלם.

יום אחד איזה ארגון רצה אותו לצדד מחקר: "אנחנו רוצים שתבוא תנגן בתחנת רכבת למשך שעה. יש לנו כמה תנאים: תנאי ראשון - תביא את הכנר הכי יקר שבעולם. דבר שני - תנגן את הנגונים הכי חזקים שיכולים להיות. לא סתם נגונים, אנחנו רוצים שתבחר את השירים הכי חזקים שיש לך. ותתחפש לקבצן - שים את הכובע של הקבצן, אתה יודע, איזה משהו דהוי כזה. תשים איזו קפסה, אנשים יעברו, יזרקו לך שקלים. זה מה שאנחנו רוצים. אנחנו מהצד מסתכלים עליך".

הם הגיעו באמת בשעה היעודה, הוא עמד שם והוא התחיל לנגן בכנור. באמת איזה נגונים - משהו! עברו שם באותה שעה למעלה מעשרת אלפים אנשים. אף אחד לא התחס. אף אחד לא עצר, חוץ משני אנשים:

אחד שעצר אמר לו: "תשמע, אתה דומה לכנר ההוא. אתה שתי טפות מים דומה לו".

והשני שנעצר הוא שמע את השירה, והוא אמר לו: "תשמע, יש לך את זה. אתה מנגן מאוד יפה. אם אתה תפסיק להיות קבצן, אתה תצליח בחיים שלך". חוץ מאלו אף אחד לא התחס. אחרי שנגמרה השעה הזאת הוא התקפל.

ספרו את הספור הזה בארצות הברית באחד העתונים הגדולים. זה עשה רעש גדול מאוד. איך לא שמנו לב? הכנר הזה שרק אתמול שלמנו בהופעה שלו שמונה מאות שקל, היום הוא לדינו ולא התיחסנו אליו אפילו!

המחקר הזה עבר, התפרסם, הגיע לאחד מגדולי ישראל בארצות הברית. הוא אמר יסוד - אני אומר לכם גדול עד מאוד. הוא אמר ככה: גם הדברים הגדולים ביותר שיש, אם אתה לא

* בדרך הלצה: הם דפקו בדלת, מישהו פתח את הדלת ואמר שיהי לא בבית... היא בחדר לידה!

מידע את עצמך – אצלך זה משהו קטן, כמעט חסר משמעות. כל הדברים הגדולים חייבים לבוא דרך שיהיה לך ידיעה בזה.

ולכן כשתולים שלט מודעה והוא אומר לך "הכנר מספר אחד בעולם" – אתה כבר מתרגש. למה? כי ידעו אותך שזה מספר אחד בעולם. ואי, אתה מתרגש מאוד. הוא אומר לך "תשמע, אם לא תקנה פרטיסים לא יהיו פרטיסים בעוד שבוע" – אתה מבין שזה חבל לפספס את זה. חבל לפספס. כל זה מודעים אותך את מה שיהיה.

אבל אם לא ידעו אותך – גם כשאתה נמצא במקום הכי גבוה שיכול להיות, אה, לא ידעו אותך? אין לזה ערך. אין לזה שום ערך. הערך מגיע רק כשנתנו לך ידיעה בזה.

השגחה פרטית – הכרה מתמדת

השבוע נסעתי לטבריה. ארבעים דקות נסיעה. עליתי, אז יש את הרמקול של האוטובוס: "נוסעים יקרים נא לתקף את הרב קו". אמרתי "בסדר ישר כח".

חמש דקות עבר: "נוסעים יקרים נא לתקף את הרב קו".

אמרתי: "יאללה, דחילק, אני תקפתי כבר, זהו".

חמש דקות עבר: "נוסעים יקרים נא לתקף את הרב קו".

אמרתי: "יאללה, שמעתי אותך". בנסיעה הזאת של ארבעים דקות אמרו את זה שבע פעמים. תגיד, אין להם מה לעשות?

עכשיו אני רוצה לשאל אתכם: אדם היה קם בבקר, במשך כל היום הארוך הזה, היה קם בבקר ואמר לעצמו "יש אלקים משגיח עלי השגחה פרטית". לא משהו, לא מלמעלה – בהשגחה פרטית.

גומר את התפלה בבקר, יוצא מבית הכנסת, הולך הביתה. לפני שהוא נכנס הביתה אומר: "יש אלקים משגיח עלי השגחה פרטית. אם יהיה אצל – זה בהשגחה פרטית, אם לא יהיה אצל – בהשגחה פרטית". לא אולי, זה מדיק באופן פרטי. איך החיים שלנו היו נראים אחריו כזה יום?

בו אדם יוצא, עולה על האוטו, רוצה לנסע למרכז, אומר: "אני עכשיו עולה לאוטו בהשגחה פרטית! כל מטר שאני עובר – משגיח בהשגחה פרטית".

ככה הוא נוסע עם אמונה שהכל בהשגחה פרטית, אבל פתאום יש פקק. פתאום התנועה לא זזה, יש איזה תאונה בהמשך הדרך. גם זה בהשגחה פרטית! "אבל אני חיב להגיע בזמן לבני ברק!". אין אבל... הכל מדיק בכל פרט ופרט בהשגחה פרטית. איך החיים שלנו היו נראים, אם היתה לנו ידיעה ברורה ותמידית שכל דבר ודבר משגיח לגמרי.

גם דברים גדולים – אמונה בהשם, אם אתה לא מתחיל להחזיר את זה לראש שלך, אתה לא מתחיל לידע את עצמך – זה לא נכנס. נכון, אתה יודע את זה. מי לא יודע? כלם יודעים. גם דברים גדולים, אם אתה לא מידע את עצמך – יש משגיח לעולם. יש, לא השגחה מלמעלה, לא כללית – השגחה פרטית על כל דבר ודבר. אם האדם היה חוזר, משגן את זה פעם אחת ביום – כבר החיים שלנו היו נראים אחרת.

אמונה בהשגחה פרטית

בספר "דרכי חיים" של הרב ליפקוביץ' (חלק א' עמוד 47), שאלו אותו ככה: איזו נקדה באמונה שהיא מאוד חשובה לתפס בתקופתנו, שאם נקים אותה נזכה שיתקיים בנו 'צדיק באמונתו יחיה'?

וואי, איזה דבר גדול זה! 'צדיק באמונתו יחיה' – כל אחד ואחד מאתנו יכול לזכות בזה. מה עושים?

כותב הרב תשובה: "אמונה בהשגחה פרטית, שכל פרט ופרט מנהל בהשגחה פרטית". כל פרט ופרט! אם תזכה לקים את זה – אתה תזכה שעליך יאמרו 'צדיק באמונתו יחיה'. איזו מדרגה זו!

אבל כמה שזה גדול – אם לא תידע את עצמך, זה נעלם. זה הולך. חיב כל הזמן לחזר, לשגן את זה ועוד לשגן, כדי שזה יכנס לתוך הראש שלנו.

הידיעה מביאה לידי גאולה

בפרשת וארא מזכר כמה פעמים הלשון 'ידיעה' 'למען תדע...' "למען תדע כי אין כה' אלקינו", "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", 'ידיעתם' – יאללה, אמרת לפרעה, שמענו את זה. היית צריך לומר זאת רק אחרי יגור מכות, היית בא לפרעה, ואומר לו "למען תדע כי אין כה' אלקינו". ומספיק. אבל לא, לא – חוזרים על זה שוב ושוב.

איזה דבר גדול זה! חוזרים ומשגיחים את זה, ועוד פעם משגיחים, רק כדי שייכנס לראש. כי כמה שאתה חושב שאתה מאמין – אם אין לזה הכרה, אין לזה ערך. אין לזה שום ערך. רק כשאתה מתחיל להחזיר לראש שלך עוד פעם ועוד פעם, זה מתחיל פתאום לחדר לראש ואתה מתחיל לחיות חיים אחרים לגמרי.

אחד האברים פה, הראה לי משהו מאוד יפה בפרוש הספורנו. בתחלת פרשת וארא, יש ארבע לשונות של גאולה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי. ויש גם לשון חמישית 'והבאתי'.

בין 'ולקחתי' לבין 'והבאתי' יש פסוק באמצע. בכל הלשונות זה רצוף. בין 'והוצאתי', 'והצלתי', 'וגאלתי', 'ולקחתי' – זה רצוף. אבל בין 'ולקחתי' לבין 'והבאתי' יש משהו באמצע: 'ידיעתם כי אני השם אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'.

למה צריך את האמצע הזה? למה לא רצוף כמו כל הלשונות של גאולה? כותב הספורנו: אם תחזרו ותתבוננו שאני קימתי בכם את כל מה שאמרתי – אז תהיו ראויים שאני אקים בכם 'והבאתי אתכם אל הארץ'. אבל אם לא תדעו – נכון, יהיה 'והצלתי', אבל 'והבאתי אתכם אל הארץ' – זה לא יהיה (וכן כתב אור החיים ע"ש).

השך של דברי הספורנו הוא שרק אם 'תתבוננו' שהשם הוא השולט, ושהוא משגיח על כל פרט ופרט – זה יגרום שיבטחו בישועת ה' וכן, יביאו אותם אל הארץ. ובסוף 'לא שמעו אל משה מקצור רוח'. לא, הם לא התבוננו בכל זה, ולכן כל יוצאי מצרים לא זכו להכנס לארץ. למה? כי היה חסר את ההתבוננות, שיצדו שעל כל פרט ופרט יש השגחה פרטית על כל דבר ודבר.

כחה של אמונה ותפלה

בעלון שנקרא "מה למעשה", ספר ספורי נפלא עד מאוד. הוא ספר שהיה איזה יהודי אחד ברמת השרון שיש לו שדות בדרום – חמש מאות דונם של חטה. הוא ספר שהוא זרע את החטה שלו באמצע חשון, ולאחר מכן היה צריך שירד גשם. אבל לא סתם גשם – הרבה גשם.

הוא עקב אחר התחזיות – אין גשם. לפי תחזית מזג האוויר, לא אמור להיות גשם. והוא אומר: "אם לא ירד גשם בתוך שבוע שבועיים – כל מה שצורתי, הכל הלך לאבוד".

הוא ספר: "מרמת השרון, נסעתי לבני ברק, הגעתי לציון של החזון איש. הגעתי לציון של החזון איש, אמרתי לו: 'כבוד הרב', תשמע – כשאתה אמרת שמטה, אני קימתי את מה שאתה אמרת. מה שאתה אמרת – אני עשיתי. עכשיו תשמע – 'מה שאני אומר לך – אתה צריך לעשות'. ככה זה הולך. 'אני אומר לך – אני צריך גשם'. אז אני מבקש ממך, תתפלל לפני אלקים שירד גשם".

ספר הבן אדם: באזור של חנה, קצת לפני חנה, ירדו גשמים, שטפונות היו שמה. הוא ספר שבכל השדות שמסביב ירדו שלושים מילימטר של גשם, בשדות שלו ירדו שמונים ותשעה מילימטר של גשם. זה שיא הברכה שיכול להיותו אחר כך, לאחר מכן, עליתי מרמת השרון, נסעתי לבני ברק, הגעתי לציון של החזון איש, הודיית לו על התפלות שהוא התפלל בשבילי.

לשבן אדם ככה חי באמונה ויודע שכל דבר משגיח בהשגחה פרטית, אז התפלה מתקבלת. אתה מרגיש שאתה קרוב לאלקים, אתה מרגיש שעל כל צעד הוא שומר עליך, הוא נמצא אתך, הוא הולך אתך. אה, אז אתה יכול לבקש. אתה יודע שכל מה שיש לך – זה הוא, זה הוא. אז אפשר לבקש.

צריך שבועות וחדשים בשביל לברך 'המוציא'

כותב הרב וולפה (חלק ב', ערך אמונה): "מי יכול לשער איזו עבודה גדולה זו לברך ברכת 'המוציא לחם מן הארץ' בהתבוננות אמיתית".

אני קורא את הלשון: "הרי אנו קונים את הלחם במכלת. לשם הביאוהו מהמאפיה. היא קבלה את הקמח מהטחנה. היא קנתה את החטה מהחוקלאי. הוא זרע את התבואה, השקה, עדר, בסוף קצר אותה. על כל השלבים האלו אנוהו מדלגים בכונה ברורה ואומרים – שהקדוש ברוך הוא לבד המוציא לחם מן הארץ. הכל הוא. לא החקלאי, לא הטרון, לא האופה, לא המוכר – רק הוא יתברך. יתכן, שנצטרך לעמל שבועות וחדשים עד שיהיה לנו קנין אמיתי בברכת 'המוציא לחם מן הארץ'. ואי אפשר לחסר לעצמנו את העבודה הזאת".

רק ברכת המוציא לחם מן הארץ – שבועות וחדשים לעבד כדי להחזיר בתוכנו יותר את האמונה.

שכר המצוות כפי גדל האמונה

הבאתי פה דברים שמצד אחד זה מפחיד, אבל מצד שני זה גדול מאוד. את הדברים האלו כותב אותם המהר"ל מפראג (בשער האמונה), והקדים אותו כבר רבנו בחיי, בספרו פד הקמח (נתיב האמונה). איזה דברים הם כותבים! יש לי פה את הלשון, אבל אני אומר את זה בעל פה [ורק קטע אחד אני אקרא בפנים]:

כל השכר שבו אדם מקבל למעלה בשמים על כל המצוות שהוא עושה – על התפלין, על השבת, על הלמוד תורה שלו. כל מה שאתה עושה, הכל! הכל – תלוי בגדל האמונה שלך. אם אתה מאמין חזק – השכר על התפלין תקבל חזק. אם אתה מאמין חלש – השכר של התפלין יהיה חלש. כל השכר של כל המצוות תלוי רק באמונה.

הוא מסיים: 'ואפשר שיגמל אדם עמל גדול בתורה ובמצוות, וכשיבוא לעולם האמת יאמרו לו שהאמת ממנו נעדרת, וכמעט שעמלו ויגיעו בתורה לא ישא פרי'.

איזה מפחיד זה! כמה צריך כל הזמן להחזיר בתוכנו את הענין של האמונה. כל הזמן צריך להחזיר אמונה, כל הזמן. למה? כי זה לא משהו פרטי, לא, זה לא משהו שרק בשביל אמונה. זה שכר שכל המצוות שאתה עושה, כל מה שאתה עושה בחיים שלך – מי שיקבע לך את השכר למעלה, גדל האמונה שאתה מאמין באלקים.

ככל שאתה מאמין בו חזק – השכר על כל המצוות חזק מאוד. ככל שאתה מאמין חלש – השכר של המצוות מאוד חלש. לכן צריך מאוד מאוד לחזר, לשגן, להתחזק מאוד מאוד באמונה.

לשגן, לחזר, לדעת שרק הוא יתברך, רק הוא. אין תכניות, אין תכניות! שבו אדם לא יכניס לעצמו שום תכניות בחיים – רק הוא יתברך. ובזה בן אדם זוכה שכל המצוות שלו, כל השכר שלו, הופך להיות משהו גדול שאי אפשר לתאר אותו.

והשם יעזורנו על דבר כבוד שמו, אמן ואמן.